

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

BIULETYN

Nr 73 (2005), 9 kwietnia 2020 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski • Patrycja Sasnal • Rafał Tarnogórski
Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Sebastian Płóciennik • Justyna Szczudlik • Daniel Szeligowski • Jolanta Szymańska
Marcin Terlikowski • Karol Wasilewski • Szymon Zaręba • Tomasz Żornaczuk

Polityka klimatyczna Łotwy

Kinga Raś

Pod koniec stycznia br. łotewski rząd zatwierdził strategię neutralności klimatycznej kraju do 2050 r., a w marcu br. poparł jeszcze ambitniejsze cele UE dotyczące redukcji emisji. Deklaracje te wiążą się z koniecznością gruntownej transformacji gospodarki. Łotewskie władze łączą te zmiany z perspektywą wzrostu gospodarczego, m.in. poprzez rozwój najnowszych technologii w energetyce. Podejście Łotwy, podporządkowane działaniom na rzecz klimatu, pokrywa się z polityką pozostałych państw regionu, ale różni się od polskiej wizji transformacji energetycznej.

Bilans energetyczny Łotwy. Łotwa jest trzecim państwem UE (wg ostatnich dostępnych danych za 2018 r.) pod względem udziału energii odnawialnej (35,2%) w miksie energetycznym. Głównym źródłem OZE w kraju jest drewno opałowe, lasy zajmują bowiem 54% terytorium Łotwy. Korzystanie z tego surowca pomaga ograniczyć emisje gazów cieplarnianych (GHG). Jednocześnie na Łotwie z OZE produkowana jest większość (53%) energii elektrycznej (czwarte miejsce w UE).

W kraju rośnie całkowite zużycie energii. W 2018 r. zwiększyło się ono o 5,3% w stosunku do 2017 r. Mimo to zmienia się jego struktura, gdyż maleje wykorzystanie paliw kopalnych. Dotyczy to głównie gazu, którego udział w miksie w latach 2009–2018 spadł z 27,2% do 24,4%. Pozostaje on jednak jednym z głównych zasobów wykorzystywanych na Łotwie.

Branża transportowa jest największym odbiorcą energii i przyczynia się do zwiększenia emisji gazów. W 2018 r. pochłonęła 30,1% końcowego jej zużycia, czyli o 3,7% więcej niż w 2017 r. Dodatkowo olej napędowy to główne źródło energii w transporcie (jego udział w 2018 r. stanowił 64,3%).

Założenia strategii klimatycznej. 28 stycznia br. łotewski rząd przyjął plan w dziedzinie energii i klimatu na lata 2021–2030 (NECP) oraz długoterminową strategię neutralności klimatycznej do 2050 r. Mapa drogowa, przekazana Komisji Europejskiej (KE) 3 lutego br., określa działania w kluczowych dla kraju obszarach. Skupia się na ograniczeniu emisji GHG i poprawie efektywności energetycznej. NECP ma także pomóc w stworzeniu ok. 10 tys. miejsc pracy. Jednakże jest kosztownym przedsięwzięciem – przewiduje inwestycje w wysokości ok. 8 mld euro. Ponadto na początku marca br. Łotwa, wraz z siedmioma innymi państwami UE (np. Szwecją, Portugalią, Hiszpanią), zwróciła się do wiceprzewodniczącego KE Fransa Timmermansa, odpowiedzialnego za Europejski Zielony Ład, z prośbą o zwiększenie ambicji klimatycznych Unii w zakresie redukcji emisji do 2030 r. – z planowanych 40% do nawet 55%.

Łotewski NECP zakłada, że udział OZE wyniesie 40% całkowitego końcowego zużycia energii w 2020 r., a do 2030 r. ma wzrosnąć do nawet 50%. Ponadto, w celu przejścia do gospodarki neutralnej dla klimatu, przyjęty scenariusz przewiduje redukcję emisji w sektorach energetyki i transportu. Łotwa chce ograniczyć o 6% do 2030 r. (w porównaniu z 2005 r.) emisję GHG nieobjętych systemem ETS. Głównymi źródłami emisji są: energia i ciepłownictwo (35,4%), transport (28,5%), rolnictwo (24,6%). Tymczasem w rolnictwie emisje GHG w 2017 r. wzrosły o ok. 16% w porównaniu z 2005 r., a w transporcie – o 6%. Dlatego najważniejsze działania ukierunkowane są na wdrażanie niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii (np. w produkcji energii) czy wykorzystanie biopaliw (m.in. w transporcie).

Władze Łotwy rozważają też warianty proekologicznych preferencji podatkowych. Według założeń NECP głównym środkiem ograniczającym zużycie paliw kopalnych ma być zmiana stawek podatku, m.in. od zasobów naturalnych czy od emisji CO₂. Planowane jest ich podwyższenie, np. w elektrowniach na paliwa kopalne, z wyłączeniem wyposażonych w kotły nowej generacji. Zachętę do stosowania innowacyjnych technologii miałyby stanowić zwolnienie z podatku akcyzowego na jednoczesną produkcję ciepła i energii elektrycznej w elektrociepłowniach, czyli w ramach kogeneracji.

Plany Łotwy są kompatybilne m.in. z zapowiadanymi zmianami Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI). Od 2020 r. ogranicza on bowiem finansowanie projektów wykorzystujących paliwa kopalne, w tym gaz ziemny. Wsparcie przesuwają m.in. na poprawę efektywności energetycznej budynków. Ogółem zaś 75% inwestycji ma wiązać się ze zwiększeniem efektywności w celu obniżenia całkowitego zużycia energii. Łotewskie władze uwzględniają więc cele klimatyczne UE także dlatego, że zależy im na wsparciu ze strony EBI. O ile do tej pory największe kredyty w energetyce na Łotwie były wykorzystywane na modernizację bloków elektrociepłowni TEC-1 i TEC-2, o tyle obecnie EBI chce dotować przede wszystkim projekty w dziedzinie energii odnawialnej.

Główne wyzwania. Choć Łotwa należy do unijnych liderów w wykorzystaniu OZE, realizacja długookresowych celów jest wyzwaniem m.in. ze względu na specyfikę jej sektora energetycznego i konieczność dostosowania innych działów gospodarki. Po pierwsze, na Łotwie naturalna zdolność pochłaniania gazów cieplarnianych spada na skutek wycinki lasów i starzenia się drzew. Łotwa prawdopodobnie wypełni swój cel w zakresie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych na 2020 r., lecz osiągnięcie długoterminowych założeń będzie wymagało komplementarnego wdrażania środków w poszczególnych sektorach (np. w budownictwie w ramach termomodernizacji czy w ramach zwiększania elektromobilności w transporcie).

Po drugie, poważnym utrudnieniem w realizacji planu jest wysoka emisja gazów w rolnictwie. W 2017 r. większość (60,8%) z nich pochodziła z samooczyszczania gleb rolnych. Emisje z procesów fermentacji w hodowli zwierząt były drugim co do wielkości źródłem (31,2%). Ze względu na znaczenie rolnictwa w łotewskiej gospodarce istotne dla redukcji emisji będzie wykorzystanie innowacyjnych, lecz kapitałochłonnych technologii. Problemem będzie też energochłonny przemysł drzewny (w 2018 r. było to 50,6% końcowego zużycia energii w przemyśle), który z jednej strony generuje wysoką emisję gazów, z drugiej zaś – stanowi sektor wrażliwy społecznie, gwarantujący zatrudnienie.

Po trzecie, skuteczna realizacja strategii będzie wymagała znacznego zwiększenia efektywności energetycznej. W ramach wdrażania dyrektywy UE władze Łotwy zobowiązały się do rocznych oszczędności energii wśród krajowych użytkowników końcowych na poziomie 1,5% oraz renowacji 3% budynków państwowych. Przy zakładanym wzroście zapotrzebowania na energię łotewski rząd, by osiągnąć te wskaźniki, będzie musiał wykazać się dużą determinacją, szczególnie w zakresie modernizacji budynków.

Po czwarte, Łotwa, aby zapewnić większy udział OZE, musiałaby zainstalować co najmniej 500 MW nowych mocy wytwórczych, co stanowi ok. 1/6 dostępnej ogółem mocy w kraju. Rozwiązaniem byłoby zwiększenie produkcji energii wiatrowej. Latvenergo (łotewska firma energetyczna z kapitałem państwowym) planuje inwestować w elektrownie wiatrowe. Jednak z uwagi na to, że wiatr jest źródłem energii nacechowanym dużą zmiennością, konieczna jest wystarczająca i elastyczna moc podstawowa. Wiąże się to m.in. z koniecznością wzmocnienia całej krajowej sieci elektroenergetycznej.

Wnioski. Na Łotwie osiągnięcie neutralności klimatycznej wymaga współpracy międzysektorowej. Dotyczy to wielu dziedzin, w tym zwiększenia efektywności energetycznej, ekologicznego transportu, rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Jednocześnie przyszła wspólna polityka rolno UE, a co za tym idzie wysokość płatności bezpośrednich, będą coraz silniej uzależnione od spełnienia wymogów środowiskowych. Dlatego łotewskie władze będą dążyć do wypełnienia unijnych zobowiązań. Chcąc się uwiarygodnić i wzmocnić swoją pozycję wśród państw UE, tym bardziej popierają ambitne i długoterminowe unijne cele.

Harmonizacja łotewskiej polityki klimatycznej z wymogami środowiskowymi Unii oraz inwestycje mają realnie poprawić dotychczasowe wskaźniki efektywności energetycznej. Stawiane cele będą jednak trudne do osiągnięcia, szczególnie wobec przewidywanego wzrostu zużycia energii. Dodatkowo wg danych NECP np. środki przeznaczone wstępnie na dekarbonizację mogą być niewystarczające, aby Łotwa osiągnęła zerową emisję GHG w najbliższych 30 latach.

Łotwa aktywnie wspiera założenia UE w zakresie klimatu. Mimo to zasadniczym wyzwaniem będą wysokie koszty transformacji energetycznej. Dlatego Łotwie, tak samo jak Polsce, będzie zależało na zapewnieniu odpowiedniego wsparcia Unii w tym zakresie. Jednocześnie Polska może współpracować z Łotwą oraz pozostałymi państwami bałtyckimi w celu zwiększenia wykorzystania OZE w regionie, a szczególnie wymagająca będzie branża farm wiatrowych.

Wpływ na łotewskie plany dotyczące polityki klimatycznej i związanej z nią transformacji wybranych sektorów gospodarki ma pandemia COVID-19. Od czasu jej trwania oraz od skutków dla gospodarki UE i Łotwy będzie zależał zakres zmian, jakich rząd będzie musiał dokonać wobec dotychczasowych założeń programowych w tych dziedzinach.